

อิทธิมา ติสส ภควโต อรโธ สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส, ปรีณิพุทฺทาโต ปญฺญา, สคฺตวิสฺติสํวจุรฺตรฺร ปญฺจสตฺธาภิณฺเณ, เทวํ สํวจุรฺรทสฺสธาณิ อติกกฺกนฺตานิ, ปจฺจุปฺปนฺนกาลวเสน, เวสฺสขมาสสฺส จตฺตทสฺมํ ทิณฺเณ, วารวเสน ปน สลิวาโร โหติ, เอวํ ติสฺส ภควโต ปรีณิพุทฺทา, สาสนายุ-กาลคณฺนา สลฺลภฺเขตฺตพฺพา.

การบูชาด้วยอามิสบูชา คือบูชาด้วยเครื่องสักการะวามิส เป็นต้นว่าดอกไม้ ธูปเทียน และปฏิบัติบูชา บูชาด้วยการปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้พระบรมศาสดา เป็นต้นว่าตั้งใจสมาทานศีล ตั้งใจสดับ ครับฟังพระธรรมเทศนา เป็นการสำรวมจิตใจให้ตั้งมั่นอยู่ในคลองธรรมที่พระสงฆ์ได้แสดง และอบรมปัญญาในธรรมให้บังเกิดขึ้น อันนับว่าเป็นการปฏิบัติ

พระองค์เองเมื่อก่อนแต่ตรัสรู้ เช่นได้ตรัสแสดงธรรม และเมื่อได้ทรงเล่าถึงพระองค์เอง เมื่อก่อนแต่ตรัสรู้ ก็ได้ทรงใช้ถ้อยคำที่ปรากฏอยู่ในพระสูตรว่า เมื่อทรงเป็นพระโพธิสัตว์ยังไม่ได้ตรัสรู้ดังนี้ ท่านผู้ที่เป็นพระโพธิสัตว์นั้นท่านแสดงว่า เพราะได้บำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการ เพื่อที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า พระบารมีทั้ง ๑๐ นั้นก็คือ ทาน ศีล เนกขัมมะ (การออก) ปัญญา วิริยะ ขันติ

ที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว เพราะฉะนั้น ความประสูติของพระองค์ จึงเป็นความประสูติของพระโพธิสัตว์ สัตว์ผู้ที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า เพราะได้ทรงบำเพ็ญบารมีมาอย่างเต็มที่แล้ว.

วาระที่ ๒ คือวาระที่ตรัสรู้ ก็เป็นวาระแห่งความสำเร็จตามความมุ่งหมายของพระโพธิสัตว์ ซึ่งมุ่งหมายพระโพธิญาณ และก็ได้ตรัสรู้พระโพธิญาณเป็น

คืองดเว้นจากพูดเท็จ งดเว้นจากพูดส่อเสียด งดเว้นจากพูดคำหยาบ และงดเว้นจากพูดเพ้อเจ้อ เหลวไหล สัมมากัมมันตะ การงานชอบ คือเว้นจากการฆ่า เว้นจากการลัก เว้นจากการประพฤติดิโนในกาม และเว้นจากอพรหมจริยกิจ สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีวิตชอบ ก็คือเว้นจากมิถฉาอาชีวะ เลี้ยงชีวิตในทางที่ผิด สำเร็จชีวิตด้วยสัมมาอาชีวะอาชีพที่ชอบ สัมมาวายามะ เพียรชอบ ก็เพียร

เมื่อเป็นปรมัตถบารมี อันจะนำไปสู่ความตรัสรู้ ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติที่ไม่ต้องแก้ไขไม่ต้องเพิ่มเติม คือบริสุทธีบิบริบูรณ์ บริสุทธืก็คือไม่ผิดอันจะต้องแก้ไข บริบูรณ์ก็คือไม่บกพร่องอันจะต้องให้เพิ่มเติม ดังนั้นจึงมาเป็นมรรคมืองค์ ๘ ซึ่งบริสุทธืบริบูรณ์นำไปสู่ความตรัสรู้ และเมื่อได้ทรงบำเพ็ญมรรคมืองค์ ๘ บริสุทธืบริบูรณ์นั้น ท่านแสดงไว้ในพระสูตรหนึ่งว่า ได้ทรงได้ญาณคือความหยั่งรู้ ๓

อยู่ด้วยกัน ทุกคนมีกายมีเวทนามีจิตมีธรรมอยู่ด้วยกัน กายก็คือกายอันนี้ เบื้องบนแต่พื้นเท้าขึ้นมา เบื้องต่ำแต่ปลายผมลงไป มีหนังหุ้มอยู่โดยรอบ ยาววาทนเคิบของตัวเอง นี่คือกาย เวทนาก็คือความรู้สึกเป็นทุกข์ เป็นสุข หรือไม่ทุกข์ไม่สุขที่ทุกคนมีอยู่ เป็นสุขเป็นทุกข์ทางกายทางใจ จิตก็คือจิตใจนี้ที่ทุกคนมีอยู่ ธรรมก็คือสิ่งที่บังเกิดขึ้นในจิต ติก็คือว่ากุศลธรรม ชั่วก็เรียกว่า

ในความรู้สึกในฝัน อันเป็นส่วนมนายตะ หรือมนธาคู ายตะนะภายนอก ายตะนะภายใน ๕ ข้อข้างต้น คาหุจฺมกฺลีนฺกาย กล่าวว่่าหลับได้แต่มนธาคูใจ อันเป็นอายตะนะข้อที่ ๖ ไม่หลับ จึงฝัน เมื่ออายตะนะคือมนธาคูที่ ๖ หลับ จึงจะเป็นการหลับสนิทไม่ฝัน แต่สามัญชนนั้นหลับสนิทได้น้อย แม้ว่าอายตะนะ ๕ ข้อข้างต้นจะพักคือรู้สึกว่่าหลับ แต่ว่ามนธาคูที่ ๖ นั้นไม่หลับ ดังที่เรียกว่าฝัน

เพราะฉะนั้น ผู้หัดปฏิบัติทำสติ จึงควรหัดปฏิบัติระลึกชาติของตัวเองในปัจจุบันนี้ให้ได้ก่อน หัดทำสติกำหนดระลึกได้ในปัจจุบันคือเดี๋ยวนี้นี้วันนี้ เมื่อระลึกได้ดี ก็หัดทำสติกำหนดระลึกชาติของตัวเองในอดีตคือเมื่อวานนี้ให้ได้ว่า กายเวทนาจิตธรรมของตัวเองเป็นไปอย่างไร กายเป็นอย่างไร เวทนาเป็นอย่างไร จิตเป็นอย่างไร ธรรมในจิตเป็นอย่างไร แล้วก็ให้ระลึกชาติของตัวเอง

วิชาขบหาเทศนา กัณท์ที่ ๑ (กัณท์ศักราช - อภิสัมโพธิ)

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร

พระธรรมเทศนาในอภิลักจิตกาลทางพระพุทธศาสนา
คณะธรรมยุต
จัดพิมพ์เผยแพร่

ศุภมัสดุ พระพุทธศาสนายุกาลนับจำเดิมแต่วันเสด็จดับขันธปรินิพพาน แห่งพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น บัดนี้ล่วงแล้ว ๒๕๒๗ พรรษา ปัจจุบันสมัย, พฤษภาคมมาศ สุรทินที่ ๑๔ จันทรवार, พระพุทธศาสนายุกาล จำเดิมแต่ปรินิพพานแห่งพระองค์สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น มีนัยอันพึงกำหนดนับด้วยประการฉะนี้.

บูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะฉะนั้น จึงสมควรที่ทุกๆ ท่านจะได้ตั้งจิตระลึกถึงพระพุทธคุณ เพื่อเป็นที่ตั้งแห่งศรัทธา ความเชื่อ ปสาทะ ความเลื่อมใส และเป็นการอบรมปัญญาในธรรมที่ปรากฏอยู่ในพระพุทธคุณนั้น. อันวาระทั้ง ๓ คือวาระที่ประสูติ วาระที่ตรัสรู้ และวาระที่เสด็จดับขันธปรินิพพาน ก็เป็นกาลเวลา แต่ว่ากาลเวลานั้นเป็นกาลเวลาอันเกี่ยวแก่พระ

สัจจะ อธิษฐานะ (ความตั้งใจมุ่งมั่น) เมตตา และอุเบกขา ท่านผู้เป็นพระโพธิสัตว์ผู้ปรารถนาพระโพธิญาณท่านแสดงว่า ย่อมบำเพ็ญบารมีทั้ง ๑๐ ประการนี้เป็นบารมีสามัญ และเป็นอุปบารมีคือบารมีที่แก้กล้าขึ้น ใกล้เคียงว่่าจะตรัสรู้มากขึ้น และปรมัตถบารมีคือพระบารมีที่เป็นอย่างยิ่งยอด อันทำให้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า.

พระพุทธเจ้า ฉะนั้น ความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า จึงเป็นความสำเร็จสมตามที่พระโพธิสัตว์ได้ปรารถนาต่อพระโพธิญาณดังกล่าว และปรากฏในประวัติแห่งการตรัสรู้ ดังที่ได้ตรัสแสดงไว้ในปฐมเทศนาด้วยพระองค์เอง ว่าได้ทรงละทางสุดโต่งทั้ง ๒ คือทางที่เป็นกามสุขลลิกานุโยค ความประกอบคนให้ผูกพันอยู่ในกาม และอัตตกลิมถานุโยค ความประกอบทรมาณตนให้ลำบาก ได้ทรง

ระวังบาปที่ยังมิได้เกิดมิให้เกิดขึ้น เพียรละบาปที่เกิดขึ้นแล้ว เพียรทำกุศลที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น เพียรรักษากุศลที่เกิดขึ้นแล้ว เพิ่มพูนให้ใหญ่ยให้บริบูรณ์ สัมมาสดี ตั้งสติระลึกชอบ ก็คือตั้งสติกำหนดกายเวทนาจิตธรรม สัมมาสมาธิ ตั้งสมาธิตั้งใจชอบ อย่างสูงก็คือ ฉาน ความเพ่งทั้ง ๔ อันเป็นอัปปนาสมาธิ สมาธิที่แนบแน่น.

ไปโดยลำดับ คือปุพเพนิวาสานุสตีญาณ ญาณคือความหยั่งรู้ระลึกถึงชาติหนหลังได้ อันเรียกว่าบุพเพนิวาสน์ ที่ท่านแปลว่าขันธเป็นที่อาศัยอยู่ในปางก่อนได้ จุปปาทญาณ ญาณคือความหยั่งรู้จิตคือความเคลื่อนไหว อุปบัติคือความเข้าถึงภพชาติ ของสัตว์ทั้งหลายว่าเป็นไปตามกรรม และอาสวักขยญาณ คือญาณความหยั่งรู้เป็นเหตุสิ้นอาสวะ.

อกุศลธรรมหรือบาปธรรมไม่ตีไม่ชั้วก็เรียกว่าอภัยาคถรรรม ธรรมที่เป็นกลางๆ ที่ทุกคนมีอยู่ เพราะฉะนั้นหัดตั้งสติกำหนดกายกำหนดเวทนามกำหนดจิตกำหนดธรรมของตน ดังนั้นก็คือการหัดตั้งสติ และเมื่อหัดตั้งสติกำหนดดูที่กายเวทนาจิตธรรม ก็เป็นอันว่าระลึกชาติของตัวเองในปัจจุบัน เป็นการระลึกชาติของตัวเองได้ในปัจจุบัน ทำให้รู้ชาติคือความเกิดของตัวเองได้ในปัจจุบัน

ดังกล่าวนั้น แต่ก็เป็นอันว่าหลับ เพราะไม่ตื่นทั้งหมด ส่วนในขณะที่ตื่นอยู่ทั้งหมด คาหุจฺมกฺลีนฺกายตื่น มโนคือใจก็ตื่นนั้น ก็เรียกว่ากาย เวทนา จิต ธรรมเกิดอยู่ตลอดเวลา แต่เมื่อไม่ตั้งสติกำหนดดูเข้ามา ก็ไม่รู้กายไม่รู้เวทนาไม่รู้จิตไม่รู้ธรรมของตน ก็เป็นอันว่าระลึกชาติของตนในปัจจุบันไม่ได้ แต่ว่าเมื่อตั้งสติกำหนดดูเข้ามาที่กายที่เวทนาที่จิตที่ธรรมของตนก็ย่อมจะระลึกชาติของตนเองได้

ย้อนหลังไปอีกเป็นวานขึ้นนี้ว่าเป็นอย่างไรร เดือนที่แล้วเป็นอย่างไรร ปีที่แล้วเป็นอย่างไรร ดังนั้นเป็นต้นถอยหลังไป เมื่อหัดกำหนดกายเวทนาจิตธรรมระลึกชาติของตัวเองในปัจจุบันเดี๋ยวนีี้ แล้วย้อนหลังไปดังนั้นให้มากขึ้น ๆ ก็เป็นการหัดทำสติคือความกำหนดซึ่งเป็นการจำให้ดีขึ้น และก็ให้ละอดีตมากำหนดในปัจจุบัน ทำสติระลึกชาติในปัจจุบันให้สดตั้งมั่นไม่หลงลืม เอาแต่ในปัจจุบัน

อนึ่ง วันนี้เป็นวันจันทร์เพ็ญเสวยวิสาขนักขัตฤกษ์ อันเป็นวันที่กำหนดว่า เป็นวันตรงกับวันประสูติ ตรัสรู้ และเสด็จดับขันธปรินิพพาน แห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้พระบรมศาสดาเอกในโลก จึงเป็นวันประกอบพิธีบูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์ อันเป็นการบูชาพิเศษ เป็นวันบูชาสำคัญในพระพุทธศาสนา พุทธศาสนิกชนทั้งหลายจึงได้พากันกระทำ

องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระบรมศาสดาตั้งแต่ก่อนตรัสรู้ เพราะว่าวาระที่ประสูตินั้นก็ยังมีได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่แม้เช่นนั้นก็กล่าวได้ว่าเป็นวาระประสูติแห่งพระโพธิสัตว์ คือสัตว์ผู้ที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ฉะนั้น จึงเป็นวาระสำคัญ เพราะพระโพธิสัตว์ สัตว์ผู้ที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ได้อุบัติขึ้นมาในโลก พระโพธิสัตว์เป็นคำที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ทรงเรียก

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นพระบรมศาสดาของเราทั้งหลาย ก่อนแต่ตรัสรู้ก็ได้ทรงเป็นพระโพธิสัตว์ คือสัตว์ที่จะได้ตรัสรู้ เพราะได้ทรงบำเพ็ญบารมีทั้ง ๑๐ ประการนี้ ตั้งแต่เป็นบารมีสามัญ จนถึงเป็นอุปบารมีและปรมัตถบารมี โดยลำดับ และในพระชาติสุดท้ายที่ได้ประสูติในสากยตระกูล มีพระนามว่า สิทธัตถะ ก็ได้ทรงเป็นพระโพธิสัตว์ผู้ทรงบำเพ็ญพระบารมีมาจนถึงชาติสุดท้าย

ปฏิบัติดำเนินในมัชฌิมาปฏิปทาคือทางปฏิบัติอันเป็นหนทางกลาง ไม่ซ้งอแะอยู่กับทางสุดโต่งทั้ง ๒ นั้น อันได้แก่มรรคมืองค์ ๘ อันได้แก่สัมมาทิฎฐิความเห็นชอบ คือญาณหยั่งรู้ในอริยสัจทั้ง ๔ คือทุกข์ เหตุเกิดทุกข์ ความดับทุกข์ ทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ คือดำริออกจากกาม ดำริไม่พยายาบทปองร้าย ดำริไม่เบียดเบียน สัมมาวาจา เจรจาชอบ

ได้ทรงปฏิบัติไปในทางที่มืองค์ ๘ นี้ ในที่นี้ก็ควรทำความเข้าใจว่า ทางมืองค์ ๘ นี้ก็คือบารมีที่ทรงบำเพ็ญมาแล้วนั่นเอง แต่ทรงแสดงอีกย้ายมาโดยมีชื่อว่ามรรคมืองค์ ๘ อันเป็นสัมมัตตะคือความเป็นชอบ ตรงต่อความตรัสรู้ คือบารมีที่ทรงบำเพ็ญมาแล้วนั่นเอง มาประกอบกันเข้าเป็นมรรคมืองค์ ๘ ในขณะที่ยังทรงบำเพ็ญบารมีอยู่นั้น ก็ยังทรงต้องแก้ไขเพิ่มเติมอยู่เสมอ จนถึง

พระญาณแรก ปุพเพนิวาสานุสตีญาณ ญาณหยั่งรู้ระลึกถึงขันธเป็นที่อาศัยอยู่ในปางก่อนได้ ที่เรียกว่าระลึกชาติหนหลังได้ อาศัยอนุสติหรือสติคือความระลึกได้ อันสติคือความระลึกได้นี้เป็นสิ่งสำคัญ เป็นธรรมที่ปฏิบัติได้ และหลักของการปฏิบัติสตินั้นก็คือสติปฏิฐานทั้ง ๔ อันเป็นฐานคือที่ตั้งของสติ ๔ ข้อได้แก่กาย เวทนา จิต ธรรม ฐานคือที่ตั้งของสติทั้ง ๔ นี้ ทุกคนมี

เพราะกายเวทนาจิตธรรมของทุกๆ คนนี้ เกิดอยู่เสมอในปัจจุบัน คือมีความดำรงชีพออยู่ เรียกว่ามีชีวิตและมีความรู้สึกอยู่เป็นไปอยู่ ดังนั้นขณะปัจจุบันนี้ทุกๆ คนก็มีความรู้สึกอยู่ กายก็รู้สึกอยู่ เวทนาก็รู้สึกอยู่ จิตก็รู้สึกอยู่ ธรรมคือเรื่องราวในจิตก็รู้สึกอยู่ ดังที่เรียกว่าตื่นอยู่ แต่ว่าในขณะที่หลับก็ย่อมจะหลับไป ไม่รู้สึกในกายในเวทนาในจิตในธรรมของตน เว้นไว้แต่ในฝัน ซึ่งก็เป็นไป

คือรู้ตัวเองว่า มีชื่ออย่างนี้ มีโคตรคือสกุลอย่างนี้ มีอาหาอย่างนี้ มีสุขมีทุกข์อย่างนี้เป็นต้น เพราะฉะนั้น ความที่มาปฏิบัติตั้งสติกำหนดดูกายเวทนาจิตธรรมของตัวเอง จึงเป็นการหัดระลึกชาติของตัวเอง ชาติปัจจุบัน และเมื่อตั้งสติกำหนดดูกาย เวทนา จิต ธรรมของตัวเอง สติตั้งมั่นไม่หลงลืมก็ย่อมจะระลึกชาติของตัวเองในปัจจุบันนี้ได้มาก ได้ละเอียดถี่ถ้วน.

เท่านั้น และให้จิตกำหนดลงไปในที่ที่ตั้งของสตินี้ให้ตั้งมั่นเป็นสมาธิ และท่านแสดงว่า เมื่อได้อุปัจารสมาธิ ได้อัปปนาสมาธิแน่วแนถึงขั้นฉานาน ก็สามารถที่จะระลึกย้อนหลังไปถึงชาติในอดีตจริงๆ ตามกำลังของสมาธิพร้อมทั้งสตินั้น ท่านแสดงว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเมื่อทรงเป็นพระโพธิสัตว์ ยังไม่ได้ตรัสรู้เมื่อได้ทรงพบทางที่มืองค์ ๘ ทรงกำหนดสติกำหนดคลมหายใจเข้าออก อันนับ

เข้าไปภายในบุปัสสมาสติปัฏฐาน ทรงได้สติปัฏฐานทั้ง ๔ ทรงได้อัปนาสมาธิถึงฌาน อาศัยพระบารมีที่ทรงบำเพ็ญมาอย่างแก่กล้าเพื่อพุทธภูมิ จึงทรงระลึกชาติหนหลังได้เป็นอันมาก พร้อมทั้งรายละเอียดต่างๆ ในชาตินั้น ๆ ว่าทรงอุปบัติในชาตินั้น ๆ มีชื่อมีโคตรอย่างนี้ มีอาหารอย่างนี้ มีสุขมีทุกข์อย่างนี้ ทรงเคลื่อนจากชาตินี้แล้ว และกัต่อ ๆ โดยลำดับมาจนถึงปัจจุบัน เป็นบุพเพนิวาสา

พระพุทธเจ้า

ต่อจากนั้น ก็ทรงได้อาสวักขญาณ ญาณเป็นเหตุสั่นไปแห่งอาสวะ คือกิเลสที่นอนจมหมักหมมอยู่ในจิต ก็เพราะเหตุที่ยังมีอาสวกิเลสที่นอนจมหมักหมมอยู่ในจิต จึงต้องประกอบกรรมอันเป็นเหตุให้ต้องท่องเที่ยวเวียนเกิดเวียนตายไปในภพชาติต่างๆ แม้ว่าจะประกอบกรรมที่ดี ได้ภพชาติที่ดี แต่ก็ใช่นอนียศคือไม่แน่นอน เพราะเมื่อมีความประมาท คือยังมีอาสวกิเลสที่นอน

พระพุทธเจ้า

พุทโธคือผู้ตรัสรู้ความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เป็นพุทโธผู้ตรัสรู้ เป็นผู้เบิกบานเป็นผู้ตื่นจากหลับคือกิเลส เบิกบานในคุณธรรมทั้งปวงเต็มที่ กาลเวลาที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้นี้ จึงเป็นกาลเวลาที่บังเกิดขึ้นของพระพุทธระ คือพระผู้ตรัสรู้ พระผู้ตื่น พระผู้เบิกบานแล้วในคุณธรรมเต็มที่ และเมื่อได้ตรัสรู้แล้ว ก็ได้ทรงประกอบด้วยพระคุณสมบูรณ์ สรุปลงไว้ในพระปัญญาคุณ คุณคือความ

พระพุทธเจ้า

ศาสดาของเทพและมนุษย์ทั้งหลาย ดังที่เราสวดกันอยู่ในบทพระพุทธคุณ เช่นว่า **สตุลา เทวมนุสฺसानํ** เป็นศาสดาของเทพและมนุษย์ทั้งหลาย.

เพราะฉะนั้น วาระประสูติของพระองค์จึงเป็นวาระที่ประสูติขึ้นของพระโพธิสัตว์ สัตว์ผู้ที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า วาระที่ตรัสรู้ก็เป็นวาระของพระองค์ที่ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า วาระที่เสด็จดับขันธปรินิพพานก็เป็นวาระ

พระพุทธเจ้า

อิโต ปรี สกุกจํ รมฺโโม โสตพฺโพ
เบื้องหน้าแต่นี้พึงตั้งสมันนาหารจิต สดับสุภาสิตซึ่งท่านจะได้แสดงสืบต่อไปโดยเคารพ เทอญ.

พระพุทธเจ้า

หมายเหตุ : ทรงแสดง ณ พระอุโบสถ วัดบวรนิเวศวิหาร วันที่ ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๒๗

นุสสติญาณ ความหยั่งรู้ระลึกชาติหนหลังได้ อันเป็นพระญาณที่ ๑.

จากนั้น ก็ทรงได้พระญาณหยั่งรู้จิตคือความเคลื่อนไหว อุปบัติคือความเข้าถึงชาตินั้น ๆ ของสัตว์ทั้งหลาย และโดยตรงของพระองค์เอง ว่าเป็นไปตามกรรม เมื่อประกอบกรรมที่ชั่ว เป็นทุจริตทางกายทางวาจาทางใจต่าง ๆ ก็เข้าถึงชาติที่ชั่ว มีทุกข์ต่างๆ เมื่อประกอบสุจริตทางกายทางวาจาทางใจ ก็เข้าถึงชาติที่ดีมี

พระพุทธเจ้า

จมหมักหมมอยู่ดังกล่าว ก็จะต้องประกอบกรรมที่ชั่ว ก็จะต้องไปได้ภพชาติที่ชั่ว ฉะนั้น ตราบใดที่ยังมีอาสวกิเลสอยู่ ตราบนั้นก็ต้องเวียนว่ายตายเกิดไปในภพดีบ้างภพไม่ดีบ้าง เพราะบางครั้งก็ทำดี บางคราวก็ทำไม่ดี ไม่นั่นอน ทั้งนี้ก็เพราะยังมีอาสวกิเลส เมื่อได้ทรงปฏิบัติในมรรคมืองค์ ๘ ทรงได้สมาธิที่บริบูรณ์ ศีลที่บริบูรณ์ ปัญญาที่บริบูรณ์ เป็นสัมมาสังกัปปะ ความ

พระพุทธเจ้า

รู้จริง พระวิสุทธิคุณ คุณคือความบริสุทธิ์จริง พระกรุณาคุณ คุณคือความกรุณาจริง เพราะได้ทรงมีพระปัญญาตรัสรู้สัจธรรม ธรรมที่เป็นของจริงของแท้ รวมเข้าในอริยสัจทั้ง ๔ คือทุกข์ เหตุเกิดทุกข์ ความดับทุกข์ ทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ กำจัดกิเลสและกองทุกข์ในสันดานให้สิ้นไป จึงทรงเป็นผู้บริสุทธิ์กายบริสุทธิ์วาจา บริสุทธิ์ใจโดยสิ้นเชิง และทรงประกอบด้วยพระมหา

พระพุทธเจ้า

ที่เสด็จดับขันธขององค์ศาสดาเอกในโลก ซึ่งได้ประทานพุทธศาสนากับทั้งพุทธบริษัทไว้ในโลก ผังรากลงอย่างมั่นคงแล้ว เพราะฉะนั้น วาระทั้ง ๓ นี้ที่บังเกิดขึ้นตรงกันในวันพระจันทร์เพ็ญเสวยวิสาขนกษัตฤกษ์ จึงนับว่าเป็นโอกาสอันสำคัญซึ่งยังไม่ปรากฏว่ามีผู้ใดเหมือนในโลก ฉะนั้น พุทธศาสนิกชนทั้งหลายเมื่อระลึกถึงวาระสำคัญดังกล่าวนี้ จึงได้พร้อมกันประกอบการบูชา

สุขต่างๆ เป็นจุดอุปาดญาณ ความหยั่งรู้ถึงจุดคือความเคลื่อนไหว อุปบัติคือความเข้าถึงภพชาตินั้น ๆ ของสัตว์ทั้งหลาย รวมทั้งพระองค์เองด้วยว่าเป็นไปตามกรรมดีหรือชั่วที่กระทำอันนำไปเข้าถึงชาติที่ดีหรือชั่ว ที่มีสุขหรือมีทุกข์ เป็นไปตามกรรมที่กระทำ กรรมดีก็ให้ได้ชาติภพที่ดี กรรมชั่วก็ให้ได้ชาติภพที่ชั่ว ก็เป็นพระญาณที่ ๒.

พระพุทธเจ้า

คำริชอบ สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ เป็นญาณ เป็นวิชาที่ยังลงเห็นทุกข์ เห็นเหตุเกิดทุกข์ เห็นความดับทุกข์ เห็นทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์อย่างชัดเจนถูกต้อง อาสวกิเลสก็ดับไป จึงเป็นวิชาเป็นวิมุตติผุดขึ้น วิชาก็คือรู้แจ่มแจ้ง วิมุตติก็คือหลุดพ้น หลุดพ้นจากอาสวกิเลส หลุดพ้นจากกรรม หลุดพ้นจากวิบากคือผลของกรรม จึงสิ้นชาติสิ้นภพด้วยประการทั้งปวง เป็น

พระพุทธเจ้า

กรุณาแผ่ไปในสรรพสัตว์ทุกถ้วนหน้า เสด็จจาริกไปทรงแสดงธรรมสั่งสอนโปรดเวไนยนิกร ให้บรรลุถึงสุขประโยชน์ตามภูมิตามชั้น ทรงตั้งพระพุทธศาสนาตั้งพุทธบริษัทคือภิกษุภิกษุณีอุบาสกอุบาสิกาขึ้นในโลก ได้ทรงบำเพ็ญพุทธกิจอย่างสมบูรณ์ โดยที่ทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่โลก ทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่พระญาติ ทรงบำเพ็ญประโยชน์โดยฐานเป็นพระพุทธเจ้างดกล่าว ทรงเป็น

พระพุทธเจ้า

และเมื่อประกอบการบูชาโดยอามิสบูชาและโดยปฏิบัติบูชา ก็ชื่อว่าได้เป็นการปฏิบัติบูชาตามที่พระพุทธเจ้าได้ทรงสั่งสอนไว้ และโดยเฉพาะเมื่อได้บูชาด้วยปฏิบัติบูชา ก็เป็นการบูชาอันพระพุทธเจ้าได้ทรงสรรเสริญ เพราะเป็นการบูชาที่เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ผู้ปฏิบัติบูชาเอง และเป็นไปเพื่อสืบดำรงพระพุทธศาสนา.

พระพุทธเจ้า